

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд *Проективна онтология и грижата като мъдрост*

на проф. д-р Васелени Христов Дафов, катедра Философия, ФФ, СУ „Св. Кл. Охридски“

за присъждане на научна степен „доктор на науката“

по професионално направление 2.3. Философия

от доц. Цветина Иванова Рачева, катедра Философия, ФФ, СУ „Св. Кл. Охридски“

Представеният пакет документи, с който започва процедурата по присъждане на научна степен „доктор на науката“ на проф. Веселин Дафов, съдържа:

1. Дисертационен труд *Проективна онтология и грижата като мъдрост*, 515 с.
2. Автореферат, 51 с.;
3. Декларация за авторство;
4. Справка за съответствие с минималните национални изисквания по чл. 26 от ЗРАСРБ за научна степен „доктор на науките“;
5. Отпечатани или приети за печат научни трудове за творческо постижение, свързани с дисертационния труд: 11 статии и 5 студии; списъкът е приложен към Автореферата;
6. Доклад за сходство от наличната в СУ система за превенция срещу плагиатство;
7. Заявление.

Всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности на „СУ Кл. Охридски“ са спазени, документите са приложени в пълнота и в необходимия брой екземпляри.

Статиите и студиите превишават оптималната представа и очакване към едно допълнително и придружаващо основния труд съдържание и са публикувани в периода 2019-2024 година. Голяма част от тях са свързани с изнесени доклади на конференции. Представяват или мисловен подстъп към основния труд, или чисти потвърждения на моменти съдържание от него. Доколкото те са съдържателни точки от целостта на самия дисертационен труд и така биват представени в него, съвсем съзнателно ще огранича рецензията именно с него, без това да може да се окаже формален или съдържателен пропуск. Статиите и студиите в случая са израз на много добро потвърждение за вътрешната увереност, проверка и щедро изразяване на мисълта и извършената работа от автора.

Бих започнала с това, че текстът *Проективна онтология и грижата като мъдрост* може да се възприеме като една премислена трансцендентално-онтологична сфера, защото е

премислено съсредоточаване за себе си на мисловно и реално извършена дейност, където мисленето е осъществяване в реалност, а реалността е осъществявана с мислене. Едно битие за себе си на в себе си и за себе си вече разгърната битийност. Така имаме съвпадение със заявеното от автора в самия текст (21 с.), че научно-теоретичното и осъщественото в реалност са два момента, които препращат един към друг, и то така, че всеки вече съдържа другия в себе си. Ако на 122 с. В. Дафов пише, че да бъде някой доктор в значението на научна степен, означава „да е задължен сам той да създава учения и доктрини“ и това е относимо в първата си проява към степента „доктор по философия“ (в случая), то очакването за „доктор на философските науки“ е като за нещо по-разгърнато и мащабно. В нашата конкретност имаме показан и самозащитим във висока степен опит проектното философстване да бъде разгърнато като философска система. Именно системата провокира образа със сферата, която обаче трябва да диша, да е динамична, защото през цялото време се провежда идеята за живото философстване, за живостта на философията.

Какви са съдържателните моменти, които оправдават претенцията за система? 1) Позоваването на предишни автори публикации, които подпомагат твърденията в дисертацията. Това само по себе си е израз на саморефлексия и собствена увереност в настоящото мислене. Ако обаче това попада под прицела на Кантовото „Опровержение на субективния идеализъм“, то ние имаме още: 2) опит да се покаже история на философията като проектен резултат – от античността до съвременното; очевидно този проект започва осъзнаването си във философските учения през Новото време, за да достигне своя откровен израз през 20 век: Едмунд Хусерл – проект за „субектното като допир“ (97 с.), М. Хайдегер – Dasein като „самопроектиращо се бъдеще“ (98 с.), Жан Пол Сартр – „човекът изгражда себе си чрез действията си“ (98 с.) и така до нашите съвременници; 3) разкриване на онтологични нива – нежива предметност, органична и жива, съзнателна и самосъзнателна; 4) субектна рефлексия за нивата на наличната, същностната и субстанциалната битийност, на понятието с реалност и собствена реалност до интерсубектност, божественост; 5) виждането как моменти от по-нисък ред могат да присъстват в по-висок ред като снети – например приятелството и реактивният, рефлексивният момент в негози разумното приятелство (83-87 с.); 6) поради какъв синтез моменти от по-висок ред не могат да бъдат в по-ниския; 7) отвореност на проектното към всички останали науки, представени и академично, и като изследователски центрове, и като тяхна свободна консултативна дейност; освен по принцип възможна, тази съвместност е показана и в реалност и е описана в текста – колко и какви участници има, например в конференцията и издадения от нея сборник „Измерения на компетентността“ (психолози, физици, химици, медици, математици, информатици и др.); 8) виждане на проектно-субектното и открояването му в активности, постижения и заслуги на преподавателската и изследователска общност в Софийския университет; 9) теоретично и реално отнасяне на проектността към социални дейности като финансиране, търговска дейност, услуги и др., т.е. емпирично изявиени и активни сфери в обществото; тук емпиричното многообразие на реда се оказва неограничена възможност за проектния подход към него. 10) проектно-субектното като академична инициатива и участие на колеги в създаването на учебни стандарти и програми по философски дисциплини за средния курс на обучение заедно с експерти на МОН и негови звена; 11) създаване на академични курсове и центрове, където творческата проектна заедност се саморазкрива в удържащи себе си и разрастващи се публични изяви. 12) консултативна дейност, в която консултиращият субект се среща с друг или други субекти

в съответната им определеност, за да проведат съвместен процес по свободно самоизменение в разбирането и действията при последните. С една дума, във фигурата на системата имаме феноменологичен развой до - в - себе си – и за-себе-си разумността, определеност на субектното и интересубектното, онтологични редове и емпиричен обхват.

И така, ние имаме **проеktivното** - проект, който бива мислен в неговата всеобща определеност на бъдещ процес като субектно съборен или общностен; проективното като прилагателното **проеktivната** е пренос на определение към **онтологията**, която се мисли като вече снета в разумността на единството от самосъзнание и съзнание битийност; **грижата** е такова отношение-към, възприемаме още от Хайдегеровия основен екзистенциал, при което внимателното проследяване и удържане на нещо се оказва съдействащо и опазващо неговото саморазвитие - в конкретността на текста е едно саморазвитие в разумна интересубектност, която се създава като нова субектност; **мъдростта** е разбиране на в-себе-си и за-себе-си истина, от която произтича действеност; тук от самосъзнанието се поражда съзнателното действие. По този начин се задава такова разбиране на онтологията, когато тя е знание и произтичащо от нея осъществяване на съборна, новосъздаваща се субектност. Авторът прави силно казване, че това всъщност е „философска грижа за ставането на самото философско“ като за „своето непосредствено ново създаване“ (25 с.). Тоест тук философското бива разкрито не като заварено, вече създадено назад във времето, очакващо своето субектно оживяване от някого, а като сега предстоящо ставане на философското или живо ставане; на което никога не може да бъде отказана действителност, защото е така или иначе ставане на самоочевидност за участващите субекти. Поради всичко това ние наблюдаваме сериозен опит или сериозна загриженост философстването да бъде разкрито като приближено до човека, като действително призната негова духовна възможност, където да се прояви той философски, означава да се самооткрива, саморазбира и самосъздава; наблюдаваме Сократовия завет, но преведен напред във времето, а именно, че ако философията открива, създавайки ги, истини за човечеството и човека, то тези истини не следва да остават елитарно отдалечени от тях, защото са техни собствени истини и те следва да станат за-тях-самите; ако в своето ставане философията е трябвало да се развие в елитарна теоретичност, за да създаде своята разумна битийност и така да знае самата себе си, то тъкмо поради това именно тя е, която може да открие обратен път към човека или нов път за него и за себе си. И отново възобновяваме акцента на съвместността, и то не защото тъкмо философът ще води един проект и процес, а защото субектната определеност е такава, че не може да се състои без своето битие-за-другия и с-другия субект, не може да не се самоопосредства чрез него и едва тогава да се завърне при себе си като битие-за-себе си; от това следва синергията на творчеството в новата проектно-общностна субектност; защото в актуалната съвместност всеки от участващите субекти прави същото. Виждаме показано в разгърнатата форма авторово разбиране на извода от Третото умозаключение в Религия на откровението на Г. Хегел, където той разкрива Християнската идея не като особеност за противопоставяне, а именно като всеобща духовна определеност, разкривайки величието на заедността. С една дума, ако нещо не може да бъде за всеки, за всички, може ли изобщо да бъде.

Измежду всички възможности да продължа рецензията избирам тази, в която проектно-субектната основателност за общностно развитие съдържа два момента: извеждането ѝ от математико-информатичното и разбирането за академия.

Първият момент е свързан с противопоставянето на математическото и всички производни от него, от една страна, и науките на духа, от друга; с нарастващото раздалечаване между природните науки изобщо и философията. Но тук тезата е за тяхното единство, за мисловния процес, който действително онтологизира ставащото единство между тях и в тях. Това е изключителен ангажимент - да се преодолее плашещото многообразие на съвременния свят, като се очертае линията на ставащо единение и може би и на спасение. И това спасение не е просто за една академична дисциплина като философията, а има всеобщ характер, за всеки и за всички. Става дума за проведената разлика между информатика и компютърни науки (308 с.); за това, че форматизирайки, информатиката се оказва обектно ориентирана формална онтология, насочена към наличното битие в нивото на единичността (310 с.), като удържа съдържателна връзка със субективността. За да се преодолее обаче разсъдъчната връзка субект-предмет и за да се снесе нейната инструменталност, обвързана с емпиричния опит (интереси, пазари, потребление), то може да се развие „доброто“ спекулативно мислене, където субектът да излезе в полето на задаване и търсене чрез своята феноменологична йерархия; този, който търси, създава своя обект според собствената си определеност; т.е. тук имаме субект, който се е саморазличил според своето ставане. Щом това е реална възможност за развитие на информатичната наука, то това е откровение и самопотвърждение за самата проективна онтология – да се отнесе към неналичното, „към това, което предстои да бъде“ (312 с.) А нейният академичен характер ще се прояви в едно конкретно съумяване да определи небитието на субекта, понеже знае неговата всеобщност изобщо.

Вторият момент е свързан с разбирането за Академия. След като вече е разгърнато основанието на академичното, че каквото е неговото основание, такова е и съществуването му, то: предвид историята на духа, предвид съществуващото многообразие в съвременния свят, предвид напора на развиващия се изкуствен интелект, то следва да се замислим какво е най-добре да бъде основанието на съвременната Академия. Може ли то да остане като възпроизвеждане и удържане на досегашното знание, като развиване на това знание; или пък самозапазващата се институционалност да се променя бавно, спестявайки си всякаквите напрежения. Отговорът в текста е: Академията може да преучредява своите правила предвид новооткрит смисъл; може да „провокира“; да се възползва от всяка привлечена разумност; да си задава общностни и граждански разширения. Доказателствата в дейността на Академията могат да бъдат и спекулативни, с изразена вече необходимост от това, откъдето следва, че „ще се допуска спекулативното, трансценеднталното и проективното в мисленето и действието“ (326 с.). Така се затваря един от спекулативно-логическите кръгове в текста, където началото и краят се събират. По този начин също се потвърждава реалната възможност и вече осъществяваща се реалност на онтологично-проектното пространство, в което субектите се самосътворяват в нова, етическа очевидност и субектност.

Има и една особеност в моменти от авторовото полагане на съдържание, която бих изразила чрез метафората на зрението, на умното виждане. Виждат се определенията, излизането от тях, попадането в нещо следващо и новата му определеност. Вижда се постепенността. А виждането е фиксиране, едно точковидно определение. Това дава на автора измерението на широтата, на интелектуалната пространственост - да намира сравнения, да прави намирания на едно в друго чрез разлика. С цялото признание на тази умелост и достойнство. Но като

продължение от това идва и известна наличност на самото противоречие. То несъмнено се констатира истинно, ала остава въпросът може ли противоречието да започне със-и-във своята наличност? Защо нещо, и то самото субектно, създава противоречие? Например, разумното „удържа отрицателността на своята собствена действителност“ (60 с.). Така че въпросът е: откъде идва отрицателността или откъде произтича противоречието? Отговорите, ако отново използвам метафора, биха придали звук и темпоралност, биха придали тон на духовния развой, че наистина не може иначе.

Бих искала да посоча няколко момента, без да изчерпвам всичките, които считам за виртуозни: „Ала такова снемане на разликите, противоречията, противоположностите и отрицателността в едно единствено, всъщност заличава тези разлики и така субстанцията се превръща в самото битие, в началото, в елемент, в стихия, в наличното“ (47 с.); „Именно съвпадението на „средството“ и самото същество ни дава определеността на органите, на органиката“ (68 с.); „каквито са основанията на училището, такива са и основанията на цивилизацията ... понастоящем ние се намираме в цивилизацията на същността, на преобразуването...“ (150 с.).

Въз основа на всичко казано и написано, и то радостно, ще гласувам „за“ присъждането на научната степен „доктор на науките“ на проф. Веселин Дафов. Същото бих подкрепила и в общото обсъждане с колегите от научното жури.

Доц. Цветина Рачева